

MUSANDIRALI EVİN TANIMINA DAİR NOTLAR

Neysel Sezen SÜSLÜ*

Mimarlık Bölümü, Mimarlık Fakültesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Bodrum Yarımadası'na özgü musandırالی ev tipinin tanımına dair çeşitli yorumlarda bulunulmuştur. Musandırالی bir iç mekân elemanı olarak dikkat çekici niteliklere sahiptir. Evler, yarımada'nın geleneksel mimarisinin bir parçası olmasıyla beraber günümüzde kaybolmaya yüz tutmuştur. Bu nedenle şimdiye kadar musandırالی evler ile ilgili yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Ayrıca yarımada'da bulunan özgün nitelikteki bir ev de örnek verilerek çalışmaya dahil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel mimari, geleneksel malzeme, Bodrum, musandırالی, musandırالی ev

NOTES ON THE DESCRIPTION OF HOUSE WITH MUSANDIRA

ABSTRACT

There have been many interpretations about the description of type of house with musandırالی in Bodrum peninsula. Musandırالی, as an indoor element, has remarkable qualities. Although the houses are part of traditional architecture in Bodrum peninsula, they tend to disappear. For this reason, the previous researches on houses with musandırالی are also included in the study. Besides, as an example, a unique house in the peninsula is also included in the study.

Keywords: Traditional architecture, traditional material, Bodrum, musandırالی, house with musandırالی

1. MUSANDIRALI EVİN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ

Anadolu'nun güneybatı kıyısında yer alan Bodrum Yarımadası, kuzeyde Güllük Körfezi, batıda Ege Denizi ile güneyde Gökova Körfezi ile çevrilir. Yarımada'nın topografyasını, girintili çıkıntılı kıyı şeridi ile Bodrum'un kuzeybatısında yer alan Oyuklu Dağ (690 m) ve Kara Dağ'ın eteklerinden sahile doğru uzanan tepeler ve aralarındaki vadiler şekillendirir. Tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan Bodrum Yarımadası, 1970'li yılların başında Bodrum Koruma İmar Planı çalışmaları kapsamında yapılan araştırmalar sırasında bölgedeki sivil mimari yapılar da koruma amaçlı değerlendirilerek incelenmiştir.

Akçura ve Akçura [1], İller Bankası'nın talebi üzerine hazırladığı raporda o dönemde kasaba olan Bodrum'un şehir dokusu içindeki yapı tiplerini üç ana grupta inceler: Tipik Bodrum Evleri, Kule Evler ve diğer karma tipler. Akçura ve Akçura'nın çalışmasında Musandırالی Ev, Tipik Bodrum Evleri grubunda yer alır. Buna göre; dış ölçüleri 5,00x 8,00 metreyi aşmayan dikdörtgen planlı 1 veya 2 katlı evler aynı grupta sınıflandırılır. Bu çalışmada tek katlı olarak nitelendirilen musandırالی evler ile daha sonra sakız tipi olarak adlandırılacak olan 2 katlı evler dış ölçülerinin oranları sebebiyle aynı kategoride değerlendirilmiştir.

Bektaş [2], 1974-1975 yılları arasında yaptığı çalışmalar sonucunda üç ayrı ev türüne değinerek bunları musandırالی, sakız türü ve kule ev olarak adlandırır. Musandırالی evi ayrı bir kategoriye alan Bektaş'tan sonra yapılan çalışmalarda genellikle bu üç tip kabul görmüştür.

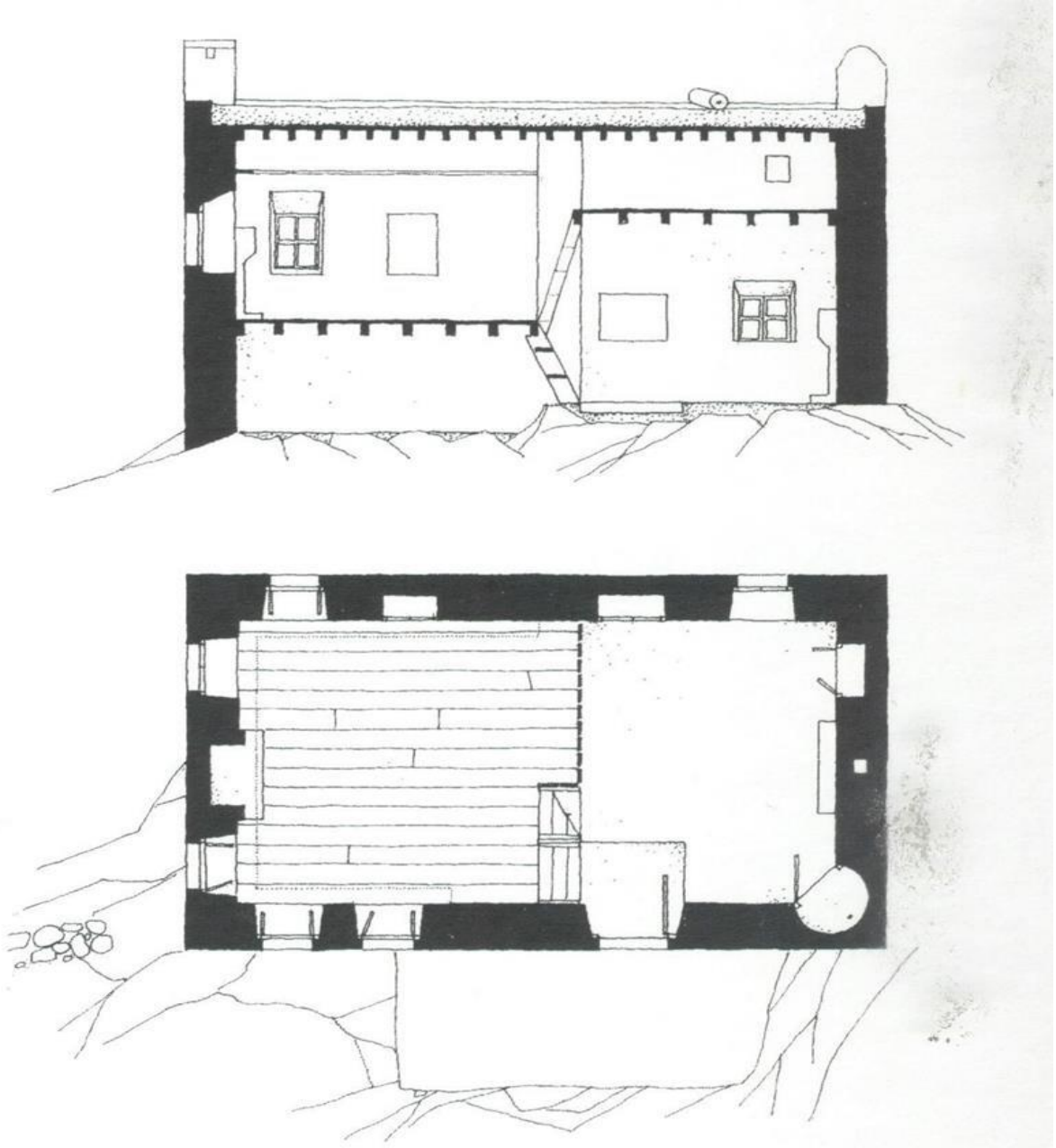
Aran [3], musandırالی evi Müşgebi evi olarak tanımlarken musandırالی yerine yüklük ifadesini kullanır. Müşgebi, Ortakent'in eski adıdır ve burada bulunan taş evlerin birçoğu musandıralıdır. Ancak musandırالی ev sadece

*Corresponding author / Sorumlu yazar. Tel.: +90 532 407 56 08; e-mail: nevsezen@gmail.com

Ortakent'e özgü bir yapı tipi olmamasının yanı sıra Bodrum ilçe merkezi dahil olmak üzere Bodrum Yarımadası'nda birçok köy ve yalı mahallesinde sıkça rastlanılan geleneksel bir ev tipidir.

Aysel [4] ise, 'Bodrum-Müsgebi Ortakent Bir Mimari İnceleme' başlıklı kitabında, musandıralı evin farklı türlerine değinmektedir. Musandıralı ev üç ayrı gruba ayrılmıştır. Aysel'e göre bunlar; odaları farklı kotlarda yer alan ev, musandıralı ev ve ahır katı üzerine kurulu musandıralı evdir. Aysel, musandıralı evlerin kesitlerine göre ayrıca tanımda bulunur ve baş oda ile musandıra arasında musandıra dolabı olmayan evlere açık musandıralı ev olarak isimlendirir. Bu evler musandıra dolabı olan evlere göre daha küçük boyutlu olmasının yanı sıra musandıra katı da diğerlerine göre daha basıktır [4] (Şekil 1).

Ortakent ile ilgili bu çalışmada Aysel, musandıralı evleri dikdörtgen planlı olarak tanımlar. Planın oranları 3/5-2/3'tür [4]. Dikdörtgen planın kısa kenarı yaklaşık olarak dıştan 4,50-4,80 m, içten ise 3,50-3,80 m'dir. Kısa kenarın uzunluğu ara kat döşemesi ile evin tavan sistemini taşıyan ahşap kirişlerin/dilmelerin boyutları ile sınırlıdır [2].

Şekil 1. Musandıralı eve ait kesit ve zemin kat planı [3]

Ev, farklı kotlarda yer alan iki oda ile musandıra¹ katından oluşur (Şekil 1). Evin yer aldığı arazinin topografyası evin dışındaki mekânların biçimini de şekillendirir. Evin giriş kapısı uzun kenarın merkezine yakın ve genellikle 1/3 orana yakın konumdadır (Şekil 1) (Fotoğraf 1). Evin konumuna göre giriş, bulunduğu duvarın sağından veya solundan iç mekanda ocağın yer aldığı giriş mekânına açılır (Foto 2). Giriş mekânı mutfak işlevi gören alt odadır. Bu duvarın genellikle giriş kapısına yakın olan köşesinde yunmalık² adı verilen yıkanma nişi yer almaktadır. Yaklaşık 65-70 cm çapında dairesel bir boşluk içindeki yunmalık gusül abdesti içindir (Fotoğraf 2).

Giriş mekânı karşısında genellikle bir kaç basamak aşağıda bir depolama alanı/kiler bölümü bulunur (Şekil 1 ve 2) (Fotoğraf 3). Depolama alanı yaklaşık 1,05-1,70 m yükseklikindedir. Depolama alanı üzerinde yer alan yaşam alanı (üst oda/baş oda) giriş mekânından (alt oda) yaklaşık 1,20-1,50 m yükseltilerek ayrılmıştır (Fotoğraf 4). Giriş mekânını (alt odayı) üst kata (üst oda) bağlayan merdiven, giriş kapısının yanından veya girişin karşısındaki uzun beden duvarına yaslanarak yükselir (Fotoğraf 4). Üst odada da giriş mekânı olan alt odada olduğu gibi bir ocak yer alır ancak burada bulunan ocak sadece ısınma amaçlı olduğundan alt odadaki ocaktan daha küçüktür (Şekil 1 ve 2) (Fotoğraf 5). Ocağın iki yanında pencere boşlukları ile pencere üzerinden odayı çevreleyen ahşap terekler³ yer alır (Fotoğraf 5). Üst odada alt odaya oranla daha fazla pencere açıklığına yer verilmiştir (Şekil 1) (Fotoğraf 5).

Üst odanın evin alt bölümüne bakan cephesinde musandıra katı yer alır. Musandıra (musa'ndıra) Rumca'da yatak yorgan konulan yüklük veya mutfakta yüksek ve geniş raf anlamındadır (Fotoğraf 6 ve 7). Musandıra katında genellikle bir adet pencere açıklığı bulunur (Fotoğraf 7). Bu pencere evdeki diğer pencerelere oranla daha küçük boyutta ve daha çok havalandırma amacı ile açılmış olmalıdır. Musandıra katı ile üst odayı birbirinden ayıran ahşap yüklük dolaplarının bulunduğu musandıra katı yüklük işlevinin dışında giriş mekânı ile yaşam alanı olan üst odayı birbirinden ayırmaktadır (Fotoğraf 6 ve 7).

Döşeme ve tavanı taşıyan ahşap dilmeler, döşemede 50-55 cm, tavana ise 25-30 cm aralıkla yerleştirilmiş ve yaklaşık 7-8/14 kesitinde, 4 m uzunluğunda çam veya katran ağacıdır. Taş duvarların kalınlığı 50-55 cm'dir. Dikdörtgen planın uzun kenarı dıştan 6,50-7,50 m arasında değişir. Çatı yaklaşık olarak 30-40 cm aralıklarla yerleştirilen yaklaşık 7-8/14 kesitinde 3,50-4,00 m uzunluğunda çam veya katran ağacı ahşap kirişlerden/dilmelerden oluşmaktadır. Dilmelerin üzerine kargı⁴ (kamuş) demetleri bağlanarak yüzey oluşturulur. Bu yüzeyin üzerine deniz eriştesi⁵ serilir. Deniz eriştesi üzerine ise yaklaşık 20-30 cm kalınlıkta geren toprağı⁶ serilerek üzeri loğ⁷ taşı ile düzeltilir [4] (Şekil 2 ve 3).

Fotoğraf 1. Giriş cephesi

Fotoğraf 2. Giriş mekânında ocak ve yunmalık

¹Musandıra: 1. Evlerde yatak yorgan konulan yer, yüklük [6].

2. Mutfakta yüksek ve geniş raf [6].

3. Eski Türk evlerindeki odalarda kapı yanındaki duvarda boydan boya yer alan ve içine yatak takımları ve şilteler konan dolap(lar) [5].

4. Saraylarda çatı arası odası [5].

²Yunmalık: (Bodrum dolaylarında) Evde yıkanma yeri, banyo [5].

³Terek: Raf.

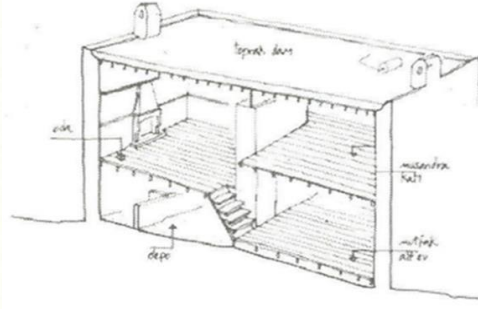
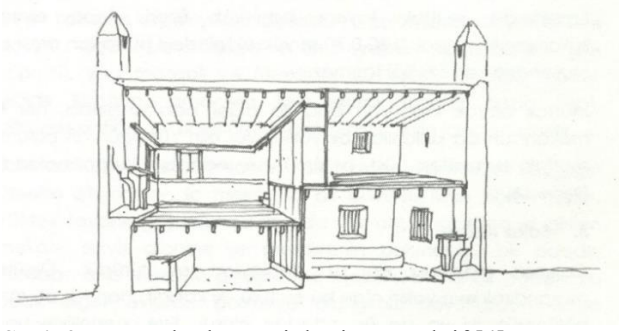
⁴Kargı: Kamuş.

⁵Deniz eriştesi: Dam yapımında kullanılan bir deniz bitkisi [2].

⁶Geren toprağı: Kuruyunca çatlayan toprak [5].

⁷Loğ: Yollarda, toprak damlarda yeri sıkıştırmak veya tarlalarda toprakları ezmek için gezdirilen taş silindir, yuvak [5].

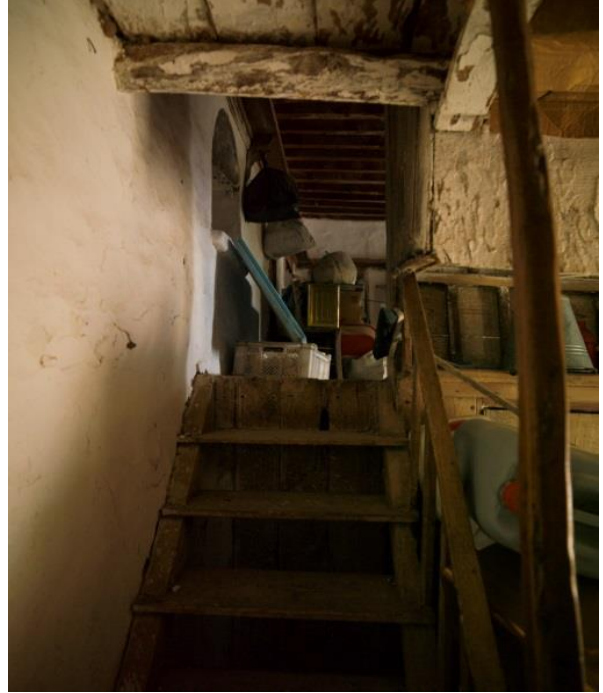

Şekil 2. Musandıralı eve ait kesit perspektif [4]

Fotoğraf 3. Kiler bölümü

Fotoğraf 4. Merdiven

Fotoğraf 5. Başoda

Fotoğraf 6. Musandıra dolabı

Fotoğraf 7. Musandıra katı

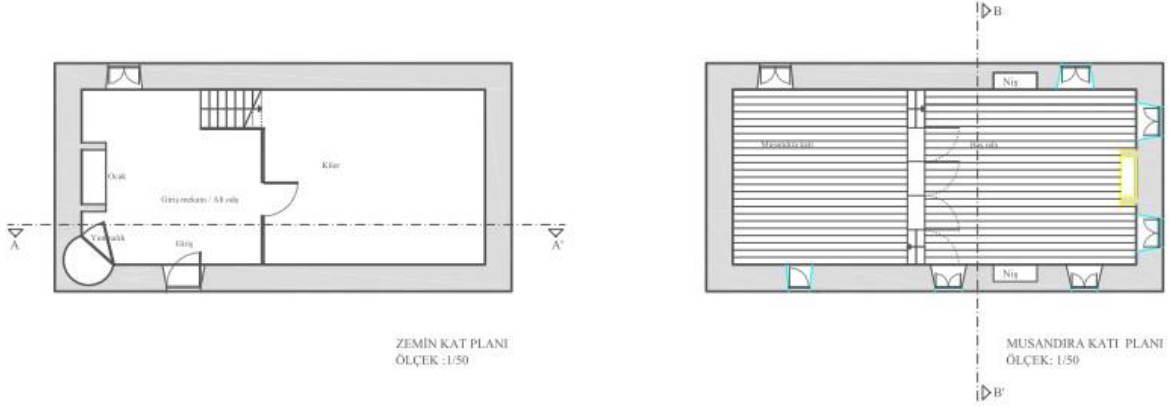
Şekil 3. Açık musandıralı eve ait kesit perspektif [4]

2. DAĞBELEN KÖYÜ MUSANDIRALI EV ÖRNEĞİ

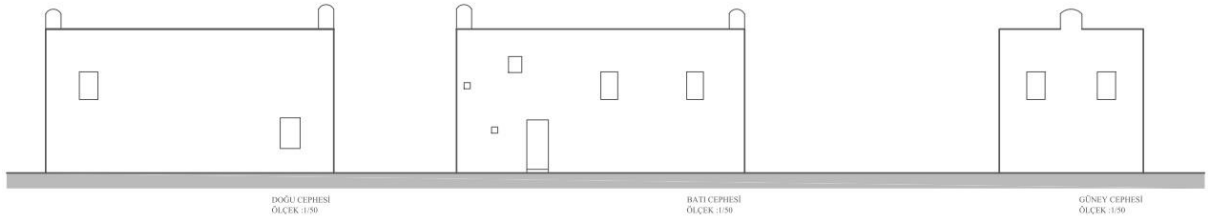
Bodrum yarımadasındaki musandıralı evler arasında özgün halde günümüze kalan bir örnek de Yalıkavak Beldesi Dağbelen Köyü'nde bulunmaktadır (Fotoğraf 1 ve 7). Ev, etrafında yerleşim alanı olan bir meydana yer alır. İnşa tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Karya Araştırma Enstitüsü'nün hazırladığı envanter kayıtlarına göre Osmanlı Devleti'nin son döneminde yapıldığı belirtilmiştir [7].

Yapı dikdörtgen plandadır (Şekil 4). Giriş güneybatı yönündeki cepheden sağlanmaktadır (Şekil 5). Cephenin solunda giriş kapısı, iki küçük niş ile üzerlerinde musandıra penceresi yer alır (Şekil 5 ve 6). Giriş mekânı olan alt odanın sağ tarafında kiler, solunda ise yunmalık yeri ile ocak bulunmaktadır (Şekil 4). Ocağın üzerindeki terek, yunmalığın solunda yer alan rafların üstüne kadar devam etmektedir (Fotoğraf 2). Giriş mekânı, kilerin bulunduğu bölümden ahşap bir bölme ile ayrılır buradan ahşap bir kapı ile kiler bölümüne geçiş sağlanır (Şekil 4 ve Fotoğraf 3). Giriş kapısının karşısından 7 basamaklı merdiven ile yukarı çıkılmaktadır (Şekil 4 ve Fotoğraf 4). Bu mekan başoda ya da üst oda olarak tanımlanan bölümdür. Başodanın güneydoğuya bakan duvarının ortasında ısınma amacıyla kullanılan ocak yer alır. Ocağın iki yanında birer adet pencere bulunmaktadır (Şekil 4 ve Fotoğraf 5). Bu pencereler caminin bulunduğu meydana doğru bakmaktadır. Ocak ve pencerelerin üzerinden devam eden terek, başodayı boylu boyunca çevreler (Fotoğraf 5). Başoda katının kuzeybatı yönünde musandıra

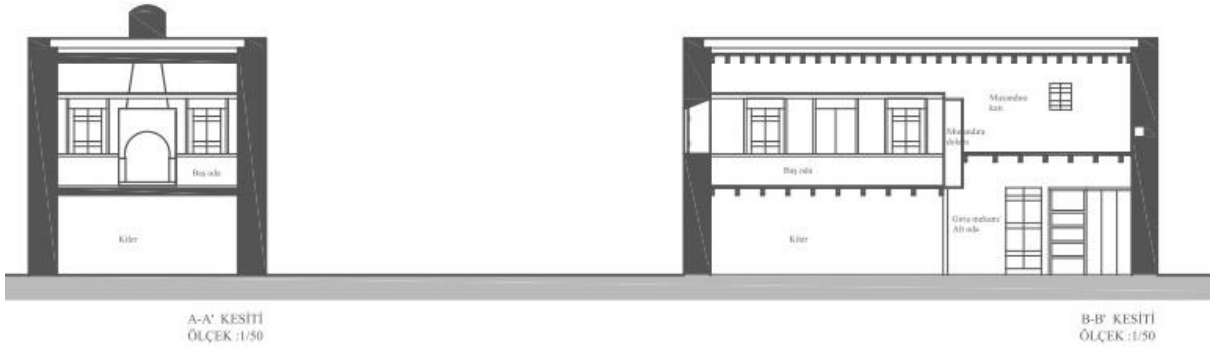
katı bulunmaktadır (Fotoğraf 6 ve 7). Baş oda ile musandıra katı arasındaki musandıra dolabı, bu iki mekanı birbirinden ayırır (Fotoğraf 6). Yapının ahşap doğramaları ve üst örtüsü kısmen harap durumdadır (Fotoğraf 5 ve 7).

Şekil 4. Yalıkavak Dağbelen No:21, zemin ve musandıra katı planı

Şekil 5. Yalıkavak Dağbelen No:21, cephe görünümleri

Şekil 6. Yalıkavak Dağbelen No:21, kesit görünümleri

Musandıralı evlerde tuvalet evlerin dışında bahçe duvarına bitişik, avlu girişine yakın veya evin yanında ya da yakınında ayrı bir mekan olarak yapılır. Bazı örneklerde evin yunmalık bölümü iptal edilerek ek yapı ile iç mekana bağlanmıştır. Tuvaletin konumu evin girişi, komşu evlerin konumu ve topoğrafya ile belirlenir.

3. DEĞERLENDİRME

Musandıralı evler daha çok toprakla uğraşanların yaptıkları ev türü olarak tanımlanır [2]. Fakat ayrıca bu evlerde yaşayanların hayvancılıkla uğraştıkları da bilinmektedir. Evler buldukları arazinin konumu ve topoğrafyası ile farklılık gösterirler. Örneğin, arazinin düz olduğu yerlerde genellikle eve bitişik yapılan ahırlar arazinin eğimli ya da kayalık olduğu yerlerde evin altında konumlandırılmışlardır.

Çalışmada anlatılan tanımlamalara ve yapılan araştırmalardaki sonuçlara göre; musandıralı evler, dikdörtgen prizma kütleleri, bahçe veya avluya açık giriş cepheleri, manzaraya hâkim başoda pencereleri, terekleri, ahşap dilmeli askı döşeme sistemi, ara katları, topraktan yapıma düz çatılarından yükselen bacaları ile Bodrum yarımadasına özgü bir yapı tipi ortaya çıkarmaktadır.

KAYNAKLAR

- [1] AKÇURA, N, AKÇURA T., “Bodrum Çevre Değerleri ve İmar Planı Hakkında Not”, Mimarlık Dergisi, 8, 66, 1972.
- [2] BEKTAŞ, C., Halk Yapı Sanatından bir Örnek: Bodrum Anadolu Evleri Dizisi- 1, Bileşim Yayınevi, İstanbul Yayınları, İstanbul, 1996.
- [3] ARAN, K., Barınaktan Öte: Anadolu Kır Yapıları, Tepe Mimarlık Kültür Merkezi, İstanbul, 2000.
- [4] AYSEL, N. R., Bodrum Müsgebi Ortakent Bir Mimari İnceleme, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2006.
- [5] HASOL, D., Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 1995.
- [6] <http://www.tdk.gov.tr> (erişim tarihi 05.06.2015).
- [7] ANONİM, Muğla Kültür Envanteri-III.2 Bodrum Yarımadası Arkeoloji ve Sanat Tarihi Kalıntıları, Proje yürütücüsü Prof. Dr. Adnan Diler, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Karya Araştırma ve Uygulama Merkezi, Renk Matbaası, İstanbul, 2013.